

# Élményalapú környezeti nevelés

(Experience-based environmental education)

Molnár Katalin\*

Nyugat-magyarországi Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar  
Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

## Kivonat

Mi a környezeti nevelés?

A környezeti nevelés olyan folyamat, amely lehetővé teszi, hogy az egyének/tanulók megismerkedjenek a környezetvédelmi kérdésekkel, részt vegyenek a problémamegoldásban, és lépéseket tegyenek a környezetük javítása érdekében. Ennek eredményeként az egyének/tanulók készségei, képességei, fejlődnek, tájékozott és felelősségteljes döntések meghozatalára lesznek képesek.

*A környezeti nevelés összetevői:*

- A tudatosság és érzékenység a környezet és a környezeti kihívások iránt;
- A tudás és a megértés a környezet és a környezeti kihívások aspektusában;
- Attitűdök és motiváció a környezeti gondok javítására, illetve a környezet minőségének megőrzésére és javítására;

*Kulcsszavak:* fenntartható fejlődés, környezeti nevelés, környezettudatos magatartásformálás, tervezés, szervezés

## Abstract

What is environmental education?

Environmental education is a process that allows individuals/students to explore environmental issues, engage in problem solving, and take action to improve the environment. As a result, individuals/students develop a deeper understanding of environmental issues and have the skills to make informed and responsible decisions.

*The components of environmental education are:*

- Awareness and sensitivity to the environment and environmental challenges;
- Knowledge and understanding of the environment and environmental challenges;
- Attitudes of concern for the environment and motivation to improve or maintain environmental quality.

*Keywords:* sustainable development, environmental education, developing environmentally responsible behaviour, educational planning, organization

---

\* molnar.katalin@nyme.hu

## 1. A környezeti nevelés

A természeti környezet megőrzése szempontjából a környezeti nevelés létfontosságú nevelési szintér és lehetőség a gyermeki/tanulói személyiségformálásra. Segíti az énkép, a személyes felelősség érzésének kialakítását. A megélt élmények során alakul az egész személyiség, összhangba kerül a fizikai, szellemi és lelki/érzelmi fejlődés. A környezeti nevelés értékközvetítő tevékenység, amely szolgálja a természeti értékek felismerését, az ökológiai kultúra fejlődését/fejlesztését és az ismeret/tudás mellett komoly érzelmi értéket is ad. Az élményalapú környezeti nevelés célja, hogy a gyermekek rácsodálkozzanak a természet szépségére, érezzék a felfedezés és a ráhatás örömét, izgalmát, élményét és találkozzanak olyan új ismeretekkel is, amelyek tovább növelik a természettudományos ismeretek iránti érdeklődésüket és a tenni akarást is egyben.

A környezeti nevelés célkitűzése nem kevesebb, minthogy a társadalom és a természet fenntarthatósága és működőképességének megőrzése céljából kialakítsa az emberek környezettudatos és felelősségteljes magatartását. Ez a korábbiaktól eltérő viszonyulásokat igényel, egy más, új értékrend elfogadását. Olyan cselekvési és döntési képességeket, amelyek az emberek életvitelének tudatos megváltoztatását eredményezik. Ez napjainkban is kihívás nemcsak pedagógusok, hanem a családok számára is. A környezeti nevelésnek a családi és az intézményes neveléstől a felsőoktatásig, sőt az idősebb korosztályig interdiszciplinárisan – több tudomány felől is megközelítve a kérdést – kell érvényesülnie. Igaz, hogy főképp biológiai, ökológiai alapismereteket kívánó, tudatosan elfogadott, az összefüggéseket, a változások következményeit tisztán látó értelmi alapokon nyugszik, azonban átszővi a tevékenységeket, az ismeretközlést az emocionális attitűd. Ez az érzelmi közelítés, közelség adja az egész tevékenységhez az alapot. Mivel a környezeti nevelés egyszerre közvetít érzelmi azonosulást és értelmi érveket/tudást, még a művészeti tárgyak is megtalálják a tevékenységben a helyüket, szerepüket. Csak általuk igazán megoldható a hatékony környezeti szemléletformálás és ismeretátadás. Ha végiggondoljuk a környezeti nevelés törekvéseit, megvalósítási módszereit, megismerjük eszköztárát, láthatjuk, hogy nincsenek különleges, egyedi specifikumai. Benne van valamennyi olyan nevelési feladatban, amelyet a pedagógia, mint neveléstudomány, eddig is magába foglalt. Minden területen hatnia kell, mert csak így formálja át a gondolkozást lépésről lépésre, változtatja meg a magatartást, és eredményezi, hogy a társadalom minden tagja érezze saját, senki másra át nem ruházható felelősségét.

## 2. Élménypedagógia

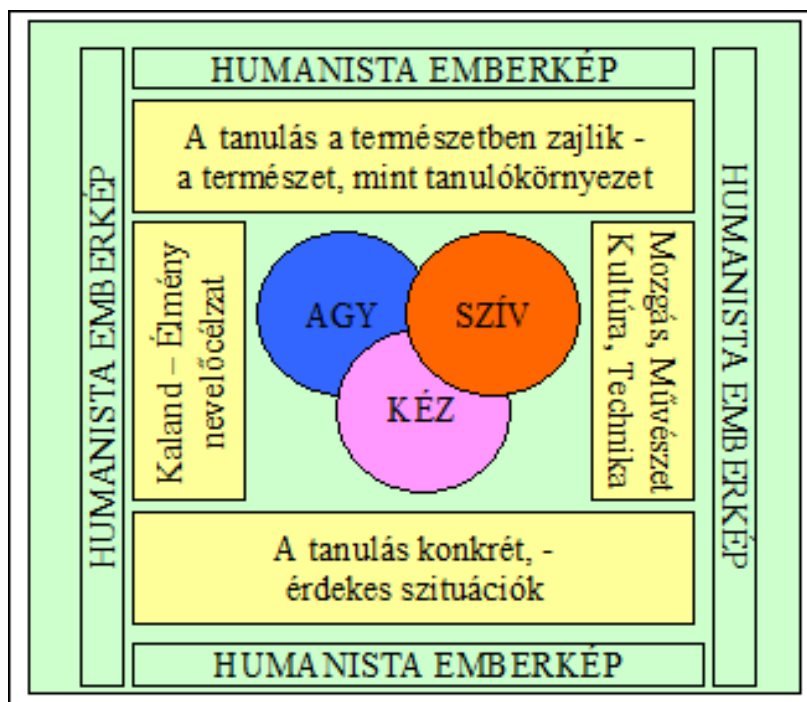
Az élménypedagógia feladata, hogy visszaadja az élet számára a titkot, ami a modern világban eltűnőben van (Hahn, 1987). Az életbe történő beleszocializálódás igen hosszú és összetett folyamat. Ebben a folyamatban mégsem a tudatunk, hanem az érzelmeink játsszák a főszerepet. Az érzelmi intelligencia és az empátiás képességek rendkívül fontos szerepet játszanak a témairányult attitűdök formálásában és kialakításában a környezeti nevelés során. A gyermek/tanuló szempontjából mindez a család érzelmi biztonságából kel útra, majd életkori állomásokon a mese, szabad játék, művészet, sport, szerepjátékok, tanulás és a közös, közösségben végzett együttes tevékenységek során fejlődik tovább. Vekerdy Tamás (2013) a téma kiemelt szakírója szerint az érzelmi biztonság hiánya teszi sodródóvá az embert, mivel megreked a személyiség fejlődése és ez kihat a kíváncsiságára, tanulási kedvre és megjelenik a tevékenységekben a motivátlanság. Ezért fontos felismerni és alkalmazni a személyiségfejlesztés során az élményközpontú és kooperatív tanulás elemeit. Be kell illeszteni e hatékony pedagógiai tevékenységsort a mindennapi pedagógiai munkába. A

versengés helyett az együttműködésre kell a hangsúlyt tenni, így a gyermek/tanuló munkálkodik saját személyisége kibontakoztatásán, s mi több saját tudásának konstruálója, alakítója, fejlesztője lesz. E közegben felnövő gyermek/tanuló életképesebb a társadalmi kihívásokra, problémamegoldó gondolkodása minden őt és a társadalmat is érintő kérdésben a közösség érdekeit is szolgálhatja majd.

Az élménypedagógia alapjai sokféle nevelési mozgalomban fellelhetők, mint például a szabadterei nevelésben (outdoor education), a kalandpedagógiában (challenge education), a szomatikus nevelésben (somatic education), a tudatos pedagógiában (awareness education), az emberközpontú pedagógiában (humanistic education), a szabadidő-pedagógiában (recreational education) és a játékpedagógiában (play education). Az élménypedagógia egyik legismertebb kortárs elmélete David Kolbtól származik. Az *Experiential Education: Experience as the Source of Learning* (Prentice-Hall, 1984) című könyvében olyan tapasztalati tanulási ciklust javasolt, amely négy szakaszból áll:

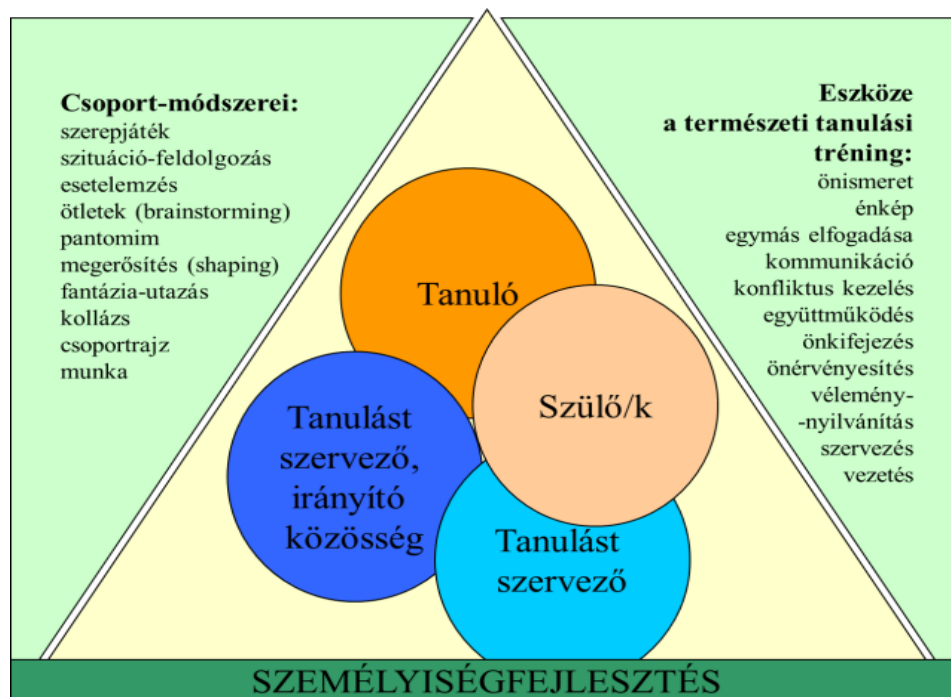
- tapasztalat,
- reflexió,
- általánosítás,
- alkalmazás.

Minden összetevőben megjelenik a cselekvés, az önálló és az együttes munka. Így az élménypedagógiai alapokon nyugvó tanulási folyamat a cselekvés általi tanulás és fejlődés sajátos változata, multiszenzoros tanítási folyamat. Az élménypedagógia a helyzetek teremtésének nagymestere, ezáltal cselekvésre készíti a résztvevőt, provokál, sikert kínál. A résztvevők/tanulók próbára teszik tudásukat, képességeiket, kreativitásukat. Mindezek által feltárva a fizikai, és pszichikai képességeiket. Az élménypedagógia a személyes élményre, megélésre, tapasztalat- és ismeretszerzésre koncentrál. A saját tapasztalati tanulás lényege az önrányítás. C. Rogers a személyiségközpontú pszichológia atyja így vall az élményalapú tanulásról: Pozitív visszajelzéseket közvetít, az élményben rejlő tanulságok levonásával. Tevékenykedtetése pedagógiai célra épül és fejleszt. A hagyományos pedagógia jó kiegészítője (Pethő, 1983).



1. ábra: Az élménypedagógia koncepciója (Molnár, 2007)

Az outdoor élménypedagógia – vagy más néven kalandpedagógia – a német Kurt Hahn nevéhez fűződik. Hahn 1920-ban, Németországban alapított iskolát, a Salem Schule-t, amely egy merőben újfajta képzési modell, az úgynevezett tapasztalati oktatás szerint működött. A tapasztalati oktatás célja az akadémikus tudás megszerzése helyett a személyiség és az érettség fejlesztése az aktív tapasztalatszerzés folyamatán keresztül. Hahn elképzelése szerint – mely később messzemenően igazolódott – bizonyos tapasztalatok önmagukban is a legkülönbözőbb szociális készségek, például együttműködés, tolerancia, segítőkészség, közös problémamegoldás stb. fejlődését eredményezik. A módszert a képzés, fejlesztés és gyógyítás legkülönbözőbb területein alkalmazták. Ma szerte a világon számtalan outdoor módszerrel dolgozó nonprofit szervezet is létezik. A kalandpedagógia integrálja a tapasztalati tanulás módszerét és a szabadban, természetes környezetben végzett fizikai jellegű gyakorlatokban alkalmazza azt. Ezen programok során a résztvevők az outdoor gyakorlatokat megoldva szereznek tapasztalatokat, amelyekből a feladatokat követő megbeszéléseken a valós életben felhasználható tanulságokat fogalmazzák meg.



2. ábra: A személyiségfejlesztés módszerei és eszközei természeti tanulás során (Molnár, 2007)

Az élménypedagógia hatékonyságát a tanulásban megélt flow bizonyítja leginkább. A Csíkszentmihályi Mihály által leírt optimális élmény – a flow – (Csíkszentmihályi, 2013) az aktuálisan zajló cselekvésbe való teljes bevonódást és/vagy az abban való feloldódást jelenti. A flow élményét érezheti a hegymászó, a zenész vagy a tudós, a kiránduló, a túrázó, a gombaszedő, amikor teljesen belefeledkezik a cselekvésbe, de mindannyian érezhetjük és érezzük is ezt az érzést bármely olyan tevékenységünk végzése során, amelyben az egész lényünkkel jelen vagyunk. A flow lényege a kellő erőfeszítés nyomán létrejövő kompetencia élménye – képes vagyok megcsinálni – és az önmagunkkal, saját cselekvésünkkel való teljes azonosság – ezt ÉN csinálom – érzése és élménye. A változatosan szervezett tevékenység-központú foglalkozások lehetőséget jelentenek tehát arra, hogy minél több gyerek/tanuló tapasztalja meg munkája során a flow élményét. Ahhoz, hogy magával ragadó, a flow lehetőségét hordozó feladatokat tervezzünk, tisztában kell lenni a gyerekek/tanulók

képességeivel és tudásával. Ugyanis a fejlesztő tevékenységek, a tanulási folyamat során olyan feladathelyzetet kell létrehoznunk számukra, ami jól kihasználja a képességeiket, de még megoldható és tényleges erőfeszítést igényel. A flow esélyével ugyanis csak azok a helyzetek kecsegtetnek, amikor olyasmiben tesszük próbára magunkat, amiben jók vagyunk.

### 3. Összegzés

Fontos tisztáznunk azt a megállapítást, hogy az élményalapú tanulás nem tanulás játékosan, hanem a személyes céltudatosság, motiváló fejlődés lehetősége, kihívások és ismeretlen helyzetek kezelése. Ráébredt arra, hogy a tanulás aktív folyamat, amelyben mozgalmasan és felelősséggel kell részt venni. Az élménypedagógia sikerét az adja, ha a játékos/tanuló bízika önmagában és szeretne a célért dolgozni, azt elérni. Feladva jól megszokott kényelmes helyzetét kipróbálja magát egy teljesen új nem hétköznapi szituációban, amely számára ismeret, tapasztalatot és más élethelyzetben felhasználható tudást nyújt. Majd az élményt visszacsatolja, reflektálja megtapasztalását és elgondolkodik a hasznán. A kihívásokat jelentő szituációk próbatételre ösztönöznek, motiválnak. A tevékenységben meglévő szokatlan helyzetek átélése és a hasznos tapasztalatok levonása hozzásegíti a gyermeket/tanulót személyiségének és mentális képességeinek fejlesztéséhez és fejlődéséhez. Az élménypedagógia által az emberi kapcsolatok, az empátia, a szolidaritás, a kooperáció a csoporttársakkal elért közös sikerek válnak fontossá. A tanítás-tanulási folyamatokba építve az élményelemek kinyitják a gyermekek/tanulók érzelmi életét, tudás iránti vágyakozását. Napjaink köznevelési- és oktatási feladatainak megvalósításában, a környezeti nevelés hatékonyságának növelésében az egyik legfontosabb módszernek a tapasztalati és élményalapú természetbeni tanulásnak kell lenni.

### Felhasznált irodalom

- CSÍKSZENTMIHÁLYI M. (2013): Az öröm művészete – Flow a mindennapokban. Libri Könyvkiadó Kft. ISBN:9789633101865
- JÁVORSZKY E. (2001): Fejlődépszichológia. Edutech Kiadó, Budapest ISBN 963-8565-16-0
- KISPÉTER A. – SÖVÉNYHÁZI E. (2009): Élménypedagógia. Bába, Szeged ISBN: 978963988108
- Kolb D.A. (1984): *Experiential Education: Experience as the Source of Learning*. Prentice-Hall, New Jersey
- KÓSI K. – VALKÓ L. (szerk.) (2008): *Környezetmenedzsment*. Tankönyv. BME - Typotex Kiadó, Budapest. 308 p. ISBN 963-9664-07-3
- HAHN K. (1987). *Erinnerungen, Gedanken, Aufforderungen*. (mit wichtigen Beiträgen von Werner Esser, Erich E. Geißler, Hildegard Hamm-Brücher, Golo Mann). Hrsg. Jörg Ziegenspeck. Neubauer, Lüneburg
- MOLNÁR K. (2012): *Hét aranyalma (módszertani gyűjtemény pedagógusoknak)* ISBN 978-963-89595-0-8
- NEMZETI FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSI KERETSTRATÉGIA 2012-2024 Óvodai Nevelés Alapprogramja, 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet. <http://nfft.hu/nemzeti-fenntarthato-fejlodesi-keretstrategia>
- PETHŐ É. (1983): Válogatás Carl Rogers műveiből. In: Szekeres J. – Polgár Zs. – Sarlós K.: *Pszichológiai tanácsadás a pályaválasztásban*. Módszertani füzetek. 27. kötet. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest. 107 p. ISBN: 963-681-528-3
- VEKERDY T. (2013): *Érzelmi biztonság – Mit kell(ene) tudnunk a gyerekekről és magunkról?* Kulcslyuk Kiadó, Budapest. 2016 p. ISBN: 9789638902696
- WERSEBE, J. (2005): *Környezeti nevelési tankönyv*. Erdélyi Kárpát Egyesület, Szatmárnémeti
- WILSON, R.A. (1994): *A rácsodálkozás képességének kialakítása a kisgyermekkorban*. [Fostering a Sense of Wonder During the Early Childhood Years (Columbus, OH : Greyden Press, 1994)] (Fordította: Adorjáné Farkas Magdolna) <http://www.tabulas.hu/cedrus/index1.html>, ISBN 1-57074-045-3

